
بسم الله الرحمن الرحيم

دانشکده الهیات ومعارف اسلامی

گروه فقه شافعی

مباحث اصول فقه (۲)

هفته هفتم

استاد : دکتر مصطفی ذوالفقار طلب

دستیار: فردین قمری

۱- تعریف مناسب : علتی که صلاحیت معیار قرار گرفتن برای تحقق حکمت (مصلحت) حکم را داراست .

انواع مناسب:

مناسب موثر: آن نوع وصفی که شارع به علیت آن برای حکم مورد نظر تصریح کرده است .
الف : مثال : «یسئلونک عن المیحیض قل هو اذی فاعتزلوا النساء فی المحیض »(بقره ۲۲۲)
حکم : اجتناب از مقاربت با زنان به وقت حیض
مناسب موثر: اذی : اذیت چه آنکه خود شارع به این علت تصریح کرده است .
ب: مثال : حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم « انما نهیتکم لاجل الدافه» (شما را از احتکار گوشت قربانی به علت نیازمندی مسافران به آن باز داشتیم .)
حکم: بازداشتن از ذخیره نمودن گوشت قربانی
مناسب موثر: الدافه (نیازمندی) چه انکه رسول الله صلی الله علیه وسلم ، به آن تصریح کرده است.
نکته : مناسب موثر ؛ کامل ترین انواع مناسب است واز این جهت نیز؛ از آن به موثر تعبیر می شود .

بقیه انواع مناسب :

۲- مناسب ملائم : آن نوع وصفی که از طرف شارع به طور مستقیم به علیت آن تصریح نشده است ، بلکه از طرف شارع از طریق نص یا اجماع دلیلی وجود دارد که عین آن وصف به عنوان علت برای جنس (نظیر) حکم (نه خود حکم) یا جنس (نظیر) وصفی به عنوان علت برای عین حکم یا جنس (نظیر) وصفی به عنوان جنس (نظیر)حکم قرار گیرد.

نکته : این نوع مناسب نیز جایز وقیاس برآن نیز صحیح است .

۳- مناسب مرسل : آن نوع وصفی که دلیلی از شرع بر اعتبار (تایید) یا الغای آن وجود ندارد ؛ ولی عمل به آن وصف ، حکمت حکم را محقق می سازد ؛به طوری که در راستای کلیات شرع می باشد .

این نوع وصف از آن جهت که حکمت یا مصلحت حکم را در راستای کلیات شرع محقق می سازد، مناسب حکم محسوب می شود ولی از آن جهت که دلیلی از شرع بر اعتبار یا الغای آن وجود ندارد ، مناسب مرسل نام دارد . مثال : تدوین قرآن ، چاپ اسکناس ، ساخت زندان

نکته : مناسب مرسل در نزد مالکیه وحنابله ، حجت ودر نزد حنفیه وشافعیه غیر حجت است .

بقیه انواع
مناسب :

۴- مناسب ملغی :

آن نوع وصفی که گمان رود که برای حکم معینی مناسب باشد ؛ حال آنکه شارع اعتبار آن را به عنوان علت حکم لغو کرده است.

مثال : گمان اعتبار همسانی پسر با دختردر بنوت _فرزند بودن_ در ارث بردن ، حال آنکه شارع با نص آیه (یوصیکم الله فی اولادکم للذکر مثل حظ الانثیین)(نساء۱۱) همسان بودن پسر ودختر را در ارث بری را الغا کرده است .

مثالهایی درباره ی حالات مختلف مناسب ملائم :

۱- مثال عین وصف به عنوان علت برای جنس حکم : علت ولایت پدر بر دختر باکره صغیره در نزد حنفیه صغر است نه بکارت به دلیل آنکه در شرع عین این وصف به عنوان علت برای نظیر این مسئله- نه عین این مسئله- قرار گرفته است و آن ولایت پدر بر فرزند صغیر خویش در امور مالی ، واین ولایت بر صغر بیانگر آن است که «صغر» به عنوان علت در تمام ولایت ها _ خواه در نکاح یا معاملات و... قرار گرفته باشد.

۲- مثال جنس وصف به عنوان علت برای عین حکم :
علت جمع نماز در وقت باران در شرع تصریح نشده است ولی علت فرضی در این مسئله مطر (باران) است ؛ ولی در شرع نظیر این علت که سفر باشد به عنوان علت برای همین مسئله (جمع نماز) قرار گرفته است . از آن جهت علت (سفر) نظیر باران است چون در هردو مشقت است که موجب تیسیر است ؛ هرچند که علت واحده نیستند .
بنابراین این علت یعنی باران معتبر است ومی توان برف وتگرگ را نیز به آن قیاس کرد (جمع نماز به علت برف وتگرگ)

ادامه مثالهایی درباره ی حالات مختلف مناسب ملائم :

مثال دوم: سد ذریعه شرب کثیر الخمر علت حرمت شرب قلیل الخمر است ؛ بدین معنا که با تحریم آن ، شرب کثیر الخمر سد می گردد .
نظیر این علت ومسئله آن : سد ذریعه زنا علت حرمت خلوت با اجنبیه (زن نامحرم)

۳-مثال جنس وصف به عنوان علت برای جنس حکم :

حیض علتی است برای اسقاط نماز و این علت (حیض) در شرع ، دارای نظیری است وآن (سفر) است برای نظیر این مسئله که قصر وجمع باشدبنابراین هم علت مسئله نخست وهم مسئله آن هر دو دارای نظیر هستند به طوری که وجه شبه این دو علت ،مشقت است که موجب تیسیر است.

اسقاط نماز ← مسئله ← قصر وجمع نماز ← نظیر مسئله سابق

حیض ← علت ← سفر ← نظیر علت سابق